

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається можливість використання різних підходів до організації неперервної освіти.

Актуальною проблемою сучасної професійної освіти є формування загально-професійних умінь студента. Ця проблема пов'язана з різними стратегічними завданнями, такими, як професійна підготовка та оптимізація професійної творчості молоді.

Одним із стратегічних завдань відродження національної школи є формування творчої особистості, турбота про її фізичне і моральне здоров'я, її духовність, "творення індивідуального "я" в його духовній автономності та суверенності" [1:9].

Основна умова для реалізації цього завдання – індивідуалізація і диференціація освіти на всіх рівнях і етапах, тобто "врахування у виховній роботі рівнів фізичного, психічного, соціального, духовного, інтелектуального розвитку вихованців, стимулювання активності, розкриття творчої індивідуальності кожного. Вона реалізовується через різне за змістом і термінами навчання, послідовне виконання освітньо-професійних програм за професійним напрямом" [2].

Формування і вдосконалення професійних знань і умінь – довготривалий процес, який здійснюється протягом усіх років навчання в інституті чи університеті, а потім самостійної педагогічної діяльності на посаді вчителя. У педагогічній літературі немає єдиної думки стосовно професійних знань та умінь, і питання неперервної освіти розглядається в роботах багатьох відомих учених, зокрема в роботах Пасова Є.І., Кузьміної Н.В., Дубасенюк О.А., які вважають, що професійна освіта базується на знаннях, уміннях, які являють собою виконання засобів і прийомів роботи, сукупність практичних дій на основі усвідомлення мети, принципів, умов, засобів, форм і методів організації роботи зі студентами (єдність інтелектуальних і практичних дій). Друга група вчених, таких, як Зязюн І.А., Поташник Н.А., Сисоєва О.А. та інші, трактують її як систему освіти, до освіти і професійного удосконалення. Проте суть не в цьому. Адже всі вони вважають, що головним і беззаперечним є те, що в центр усіх освітніх починань ставиться людина, якій потрібно створити оптимальні умови для повного розвитку її здібностей протягом усього життя, сформувати у неї вміння, необхідні для виконання різних функцій: набуття знань, самовираження, розвитку соціальних зв'язків і умінь діяти.

Формування професійних умінь студентів здійснюється на навчальних заняттях з усіх навчальних дисциплін і в процесі педагогічної практики. Однак слід зазначити, що будь-які вміння будуть сформовані швидше та ефективніше, якщо враховувати формування потреби в самоосвіті, в самостійній роботі та саморозвитку студента.

Тому метою нашої статті є розробка етапів формування педагогічних умінь індивідуальної роботи студента, вмінь систематично та самостійно аналізувати і оцінювати хід і результати роботи. На цих підставах ми вважаємо за доцільне виокремити три основні етапи формування загально-професійних умінь студентів:

I етап – теоретико-ознайомлювальний;

II етап – самостійно-пошуковий;

III етап – індивідуально-творчий.

Стисло розглянемо сутність кожного етапу:

Теоретико-ознайомлювальний етап передбачає теоретичне осмислення педагогічних явищ. Щоб розібратися в їх суті, теоретично осмислити ті чи інші педагогічні явища і форми, треба, перш за все, проаналізувати, де, коли, за яких умов відбувся той чи інший факт; випадковий він чи відбиває тенденцію розвитку педагогічного явища; які причини його виникнення.

Вивчення психолого-педагогічних дисциплін допомагає глибше оволодіти теоретичними знаннями про закономірності розвитку, навчання і виховання дітей; розібратися в суті, принципах, змісті, формах і методах навчання; оволодіти професійно-педагогічними вміннями, необхідними для успішної педагогічної діяльності. Розуміння і теоретичне осмислення явища має на увазі знання фактів, уміння аналізувати, пояснювати їх, усвідомлювати характер впливу педагога, дій студента, педагогічного результату. На цьому етапі важливо закласти знання індивідуальних особливостей студента, форм, методів, взаємовпливу і вміння використати одержані знання при вирішенні педагогічних задач, аналізі педагогічних явищ [3].

Для формування професійних знань та вмінь необхідно впливати не тільки на пізнавальні процеси, але й на спрямованість, почуття, волю, інтереси, психічні стани студентів. При цьому вирішальне значення стосується організації навчальної діяльності студентів. Згідно з теорією А.Н. Леонтьєва, П.Я. Гальперіна, знання, які підлягають засвоєнню, як пише Н.Ф. Талізін, не можуть бути передані у готовому виді, шляхом звичайного повідомлення чи показу. Вони можуть бути засвоєні тільки у результаті певної діяльності учнів, тобто у результаті виконання певної системи дій [4].

Викладачу слід виходити з того, що студент найкраще оволодіває знаннями на основі активізації пізнавальних процесів, якщо його дії спонукаються почуттям відповідальності за свою професійну підготовку, почуттям обов'язку та іншими позитивними мотивами. Оволодіння знаннями потребує чіткого і точного їх сприйняття, осмислення, запам'ятовування, застосування на практиці.

Засвоєння знань, передбачених програмами, є суттєвою стороною навчання у ВНЗ. Це складна пізнавальна діяльність студентів, основу якої складають розумові дії. Засвоєння знань стосовно будь-якого предмету являє собою оволодіння системою його понять, виділення суттєвого, головного в тих чи інших предметах, явищах; чіткого з'ясування обсягу понять; умінь встановлювати зв'язок одного поняття з іншими, в тому числі і з поняттями з суміжних дисциплін; умінь використовувати їх для рішення практичних завдань. Якраз у процесі активного практичного використання знань вони стають більш узагальнюючими і ґрунтовними, частина з них переходить в умінь. Саме таке формування вмінь припускає підвищення самоконтролю, керованості дій відповідно до найкращих зразків. Порівняння студентами своїх реальних дій з прийомами, які показують викладачі, встановлення тотожності й відмінності між ними, внесення поправок у процес діяльності та його наполегливе вдосконалення – необхідна передумова закріплення вмінь. Накопичуючи у студентів професійні знання та виробляючи вміння й навички, викладачу слід озброювати студентів раціональними способами їх використання за різних обставин на основі творчого осмислювання завдань майбутньої діяльності [5].

Самостійно-пошуковий етап забезпечує формування у студентів умінь самостійної роботи над актуальними проблемами навчання і виховання, вмінь застосовувати теоретичні знання в навчально-виховній практиці, вміння творчо підходити до здійснення самостійного підходу.

Формування даних умінь відбувається в ході аналізу становлення педагогічної науки, поглядів класиків історії педагогіки на роль самостійної роботи студентів. Студенти самостійно працюють над проблемними темами, які потребують відтворення певних положень теорії, обґрунтування вибору конкретних шляхів розв'язання тієї чи іншої проблеми, визначення методів її рішення та системи роботи, аналізу досягнутих результатів. Учитель лише визначає конкретні завдання; а студенти намічають систему практичних заходів для вирішення поставлених завдань. Це можуть бути завдання пошуково-ігрового, пошуково-пізнавального та пошуково-творчого характеру, які стимулюють самостійне творче мислення, мовленнєву активність, сприяють розвитку інтелектуальних здібностей [6].

Пошуково-ігрові завдання сприяють активізації розумової діяльності студентів, удосконаленню розумових операцій (порівняння, синтез, аналіз, абстрагування, узагальнення, систематизація) під час зіставлення різних культур у різноманітних видах ігрової діяльності. Пошуковий компонент завдання реалізується на основі автентичних матеріалів вербального, вербально-зображального і зображального характеру. Ігровий компонент передбачає виконання розвивальних дій, а саме: здогадки, порівняння, спостереження, концентрації уваги, розвитку уяви тощо.

Пошуково-пізнавальні завдання передбачають виконання індивідуальних або парних пошукових і пізнавальних навчальних дій на основі взаємодоповнюючих автентичних матеріалів з подальшим узагальненням й обговоренням усім класом. Пошуковий компонент завдання містить проблему або нестандартну ситуацію, навколо якої відбувається пошукова дія. Пізнавальний компонент завдання вимагає від студента виконання пізнавальної дії, яка спрямована на розширення загального і лінгво-країзнавчого світогляду студента. Такі завдання формують у студента вміння систематизувати й узагальнювати інформацію, аналізувати і класифікувати різні явища та факти, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Метою пошуково-творчих завдань є формування у майбутнього вчителя професійно спрямованих соціокультурних умінь знаходити соціокультурний компонент навчального матеріалу і на його основі розвивати творчий матеріал студентів через рольову гру, дискусію, проектну роботу із соціокультурних питань. Ці завдання стимулюють комунікативно-пізнавальну діяльність студентів, сприяють розвитку відносин співробітництва між різними групами студентів, забезпечують самостійне поглиблення знань і вмінь.

Індивідуально-творчий етап є завершальним у процесі оволодіння загально-професійними умінями. Чітка диференціація засобів і методів впливу відповідно індивідуальних особливостей кожного конкретного студента є суттю індивідуально-творчого етапу. Принципами цього етапу можна вважати гуманність у відносинах, розвиваючий і виховуючий характер, динамічність, активізація діяльності студентів, різноманітність шляхів досягнення індивідуально-творчої роботи. Студенти набувають знання про форми, методи індивідуальної роботи шляхом знайомства з досвідом педагогів-новаторів, у процесі педагогічної практики, що вимагає мобілізації психолого-педагогічних знань і створює сприятливі умови для подальшого розвитку, закріплення і вдосконалення педагогічних умінь, дає можливість перевірити ступінь своєї готовності до самостійного здійснення індивідуального підходу.

Індивідуальний підхід – дійова увага на кожного учня, його творчу індивідуальність, це один із основних принципів педагогіки. Критерієм ефективності індивідуального підходу є швидкість просування до більш високого рівня успішності, пізнавальної самостійності, життєвої активності. Особистісний підхід полягає в індивідуалізації, яка дозволяє вдосконалювати вміння студентів, виходячи з їх інтересів і спеціальних особливостей: формувати і розвивати логічне мислення, креативність і вміння навчальної праці при опорі на зону ближнього розвитку студента, враховуючи пізнавальні інтереси, які в нього є, і збуджуючи нові.

Практика, стажування формують у студентів впевненість у своїх силах, здатність правильно оцінювати співвідношення своїх можливостей із труднощами здійснення професійної діяльності. Аналізуючи процес навчання, С.Л. Рубінштейн справедливо зазначив: "Яким би великим не було значення спеціально відокремленої навчальної діяльності для оволодіння спеціальними знаннями чи вміннями як "технічними" компонентами тієї чи іншої життєвої професійної діяльності, справжньої майстерності, яка завершує навчання будь-якої діяльності, людина досягає, не лише навчаючись, а на підставі попереднього навчання, виконуючи цю діяльність" [7].

Отже, враховуючи сказане, формування загально-професійних умінь студентів постійно підвищувати свій освітній рівень освіти – одне з найбільш важливих завдань у контексті неперервної освіти на всіх її етапах. У

студентів необхідно виробити вміння самостійної творчої роботи як умови продовження освіти, поєднання професійних і соціально необхідних знань та вмінь з самоосвітою і самовихованням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття). –К.: Райдуга, 1994.
2. Концепція професійної освіти України. – Київ, 1991. – С. 6
3. Єремєєва В.М., Осадча З.А. Формування виховних умінь майбутніх педагогів. – Житомир, 1994. – С. 181-182.
4. Тализіна Н.Ф. Управління процесом засвоєння знань. – М., 1975. – С. 41.
5. Дьяченко М.І., Кандибовіч А.А. Психологія вищої школи. – М.: Педагогіка, 1976. – С. 327-331.
6. Кларін М.В. Педагогічна технологія у навчальному процесі. – М.: Знання, 1992. – №6. – С. 10-11.
7. Рубінштейн С.Л. Проблеми загальної психології. – М.: Педагогіка, 1973. – 600 с.

Матеріал надійшов до редакції 16.04.2005 р.

Ковалёва С.Н. Формирование обще-профессиональных умений студентов в контексте непрерывного образования.

В данной статье рассматривается возможность использования разных подходов к организации непрерывного образования.

Kovalyova S.M. The formation of students' professional skills in context of continuous professional training.

The article deals with the possibilities of applying different approaches to the problem of organizing continuous professional training.